

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ

Η εικονογράφηση της Αρχαιότητας στα Διδακτικά Εγχειρίδια του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων

Νίκος Ξένιος

Φιλολόγος, Δρ. Φιλοσοφίας

Το υψηλό αγαθό της διδασκαλίας προσφέρεται ως συνισταμένη πολλών παραγόντων: κυριότητα είναι η εξειδίκευση του εκπαιδευτικού, η δημοκρατική-πολυφωνική παρουσίαση του γνωστικού αντικείμενου, η απαλλαγή του από ιδεολογικές ή άλλες προκαταλήψεις και εμμονές. Μα, πάνω απ' όλα, στην εποχή της παντοδυναμίας των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, ο παραγόντος που καθορίζει αποφασιστικά την ορθή διεκπεραίωση της διδασκαλίας είναι η Εικόνα.

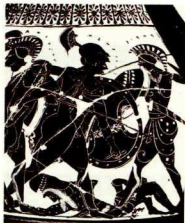
Η Εικόνα είναι η αναντικατάστατη συνθήκη για να ολοκληρωθεί η λειτουργικότητα του διδακτικού εγχειρίδιου. Τα υπάρχοντα βιβλία του δημόσιου σχολείου – και ιδιαίτερα αυτά που προορίζονται για τη Μέση Εκπαίδευση – στην πλειονότητά τους παραμένουν, δυστυχώς, ατυχείς επανεκδόσεις ή συρραφές παλαιότερων, συχνά παρωχημένων, εγχειριδίων, που ελάχιστα οδηγούν τη μαθητική φαντασία στις εποχές όπου αναφέρονται, και ακόμη λιγότερο πλαισιώνουν με εικόνες ενδιαφέρουσες και εύχρηστες το κείμενο.

Έχουν, οπωσδήποτε, γίνει αξιόλογες προσπάθειες, ανάμεσα στις οποίες η σοβαρότερη φαίνεται να είναι η επιλογή της εικονογράφησης της *Ιλιάδας* του Γυμνασίου από τον Καθηγητή της Ιστορίας της Τέχνης και Σχολικό Σύμβουλο Γιάννη Ρηγόπουλο. Σ' αυτή την εικονογράφηση – συνοδευτική του κειμένου της μετάφρασης των Καζαντζάκη-Κακριδών – έχουν ληφθεί σοβαρά υπόψη οι αναγνωσιακοί του έπους, η σύγχυση των εποχών, η προϋπαρξή εικονογράφησης σε σχολικά εγχειρίδια της Ευρώπης, ενώ η σειρά παράθεσης και σχολιασμού των φωτογραφιών αναλαμβάνει να "οριοθετήσει", τρόπον τινά, το διαχρονικό χαρακτήρα του κειμένου ως πηγής εικαστικής έμπνευσης.

Α. Στο επίπεδο της παροχής πληροφοριών (πραγματολογικά σχόλια κατά τη διδασκαλία), η Εικόνα οφείλει να είναι ισότιμη με οποιοδήποτε

υλικό τεκμήριο, που στην περίπτωση της *Ιλιάδας* προσλαμβάνει και διαστάσεις αρχαιολογικού τεκμηρίου. Κάτω από αυτό το πρίσμα, νομίζουμε ότι η παράθεση φωτογραφημένων παραστάσεων, λ.χ., από τον Αμβροσιανό Κώδικα του 5ου-6ου μ.Χ. αιώνα, ή κάποιων χαλκογραφιών του 18ου αιώνα μ.Χ., αποδεικνύεται πολύ λιγότερο χρήσιμη κατά τη διδασκαλία από μια ποιοτικότερη φωτογράφιση ενός κρατήρα του 6ου π.Χ. αιώνα, όπως στο παράδειγμα του Σαρπηδόνα (εικ. 1).

Β. Στο στάδιο της Ανάλυσης του Περιεχομένου ενός ποιητικού έργου (σημασίας), οι ποικίλες αναλύσεις και τεχνολογικές παραστάσεις των σκηνών, που ως λογοτεχνικά μοτίβα διατηρούν τη διάσταση του "κλασικού", συνθέτουν ένα ψηφιδωτό ετερογενές από πηγές αντίληψης πληροφοριών. Ο μαθητής μπορεί να εθίζεται, έτσι, στην αναγνώριση της καλλιέργειας κάθε ξεχωριστής εποχής, ενώ ξεπερνιέται ο καθαρά διακοσμητικός χαρακτήρας των εικόνων ενός βιβλίου: άλλωστε, η απλή διακοσμητική χρήση των έργων περιττεύει και αποτελεί μειονεκτήματα μιας καλής έκδοσης. Ο ουσιαστικός χαρακτήρας της εικόνας αποτελεί επικουρικό σχολιασμό της αφήγησης και ταυτόχρονα οδηγεί στην εξοικείωση με τις μεθόδους της Ιστορίας της Τέχνης. Τεκμηριώνοντας την υπεύθυνη εργασία του, ο Γιάννης Ρηγόπουλος παραπέμπει τον αναγνώστη, στη διδακτορική διατριβή της Ingeborg

1. Ο Απόλλωνας "στους γοργούς περσιστάρηδες τον δίνει (ενν. τον Σαρπηδόνα) να τον πάρουν: μού' στον Υγνό και στο θάνατο, τα διδυμάρια σάκεα" στη. 681-682. Καλκιοειδής κρατήρας του ζωγράφου Ευφρονίου, που δίνει το στίγμα μιας εσχολής κατά τρόπο πολύ ακριβέστερο και εγγύτερο στο πολιτιστικό περιβάλλον της εκφάνσεως και συγγραφής των επών. (Μουσείο Λούβρου, περίπου 515 π.Χ.).

2. Ο Μενέλαος μονομαχεί με τον Πάρι. α. Αμφορέας, Μοναχό, γύρω στο 510. β. Κούκλα. Ζωγράφος: Δουρίος, Μουσείο Λούβρου, 485-480.

3. Στις δύο παραστάσεις πρέπει να εντοπισθούν τα κοινά μορφολογικά γνωρίσματα, ώστε τα έργα της τέχνης να "επανενοσταθούν" στα σύγχρονα πλαίσια: α. Ο Μέγας Αλέξανδρος κατά του Δαρείου-Πομπηία-Ψηφιδωτό. β. Η μάχη του Σαν Ρομάνο, Uccello, Φλωρεντία - 1637.

4. α. Αστροφωτογραφία της Δηλίου. β. Κατοχή ανατόμου.

5. α. Ο Δίας του Αρτεμίου ΠΡΕΠΕΙ να επιταχίσει επείγουσες στην εποχή του, ώστε να φανεί η διαφορά ενός ελληνικού ανάλογου από ένα ρωμαϊκό. β. Τα ασημένια του Παρθενώνα πρέπει ν' αποκατασταθούν στη συνείδηση του νεαρού Έλληνα μαθητή, αφού δεν αποκαθίστανται ακόμη σ' ένα σύγχρονο Μουσείο της Ακρόπολης γ. Τα κυκλαδικά ειδώλια πρέπει ν' ανακάλυψουν, να γίνουν γνώριμα, να αντιπαρατεθούν με έργα σύγχρονης γλυπτικής, για να κατανοηθούν και να αξιολογηθούν. δ. Ένα αρχαίο θέατρο πρέπει να φωτισθεί κατά τρόπο ώστε να γίνει πάλαι ελπίς, και όχι σαν σωρός ερειπίων.

Krüger "Illustrierte Ausgaben von Homers, Ilias und Odyssee, vom 16. bis ins 20. Jahrhundert", Tübingen, 1971', ακόμη και στις "Σπουδές Εικονολογίας" του Erwin Panofsky, καθώς και σε μια πλειάδα άλλων συγγραφέων που έχουν θεμελιώσει την "Αισθητική της Πρόσληψης" σε αυτόνομο κλάδο της Αισθητικής, καθώς και σε οριστικό κλάδο της Διδακτικής².

Γ. Στο τρίτο στάδιο, αυτό της δομικής σχέσης ανάμεσα στις εικαστικές τέχνες και τη λογοτεχνία (όπου υπάρχει και η μεγαλύτερη δυσκολία), ο οπτικός ορίζοντας της εικόνας πρωθιεραρχεί κάποια στιγμιότυπα του κείμενου εις βάρος άλλων (εικ. 2α, β). Η εμπειριστικισμένη εργασία, μπορεί εδώ να συμβάλει θετικά στη δουλειά του φιλόλογου, παρέχοντάς του οπτικό υλικό για να κατευθύνει τους μαθητές του σε μια αφαι-

ρετική εργασία, σύμφωνα με την οποία το ουσιώδες θα επικρατήσει του επουσιωδούς. Κανείς δεν υποτιμά τη φαντασία του μαθητή, όμως -ιδιαιτέρα στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου- χρειάζεται επανοποθέτηση της οπτικής του δασκάλου ώστε να τονώσει το δημιουργικό ενδιαφέρον του εφήβου.

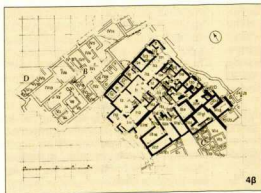
Η απολαυστική συνεργασία και η από κοινού διέγερση του αισθητηρίου διδάσκοντα και διδασκόμενου δεν βρήκε την εφαρμογή της στην άχρηστη πλέον έκδοση της Οδυσσεύς του σχολείου, ούτε βέβαια στα απαρχαιωμένα, πληκτικιστικά και κυρίως σγκώδη εγχειρίδια διδασκαλίας της ελληνικής γραμματικής των Αρχαίων Χρόνων (Ηρόδοτος, Θουκυδίδης "Σικελικών", Ανθολογίου Λυρικής Ποίησης και Δραματικής Ποίησης του Γυμνασίου: από αυτά λείπει σχε-

6α

5δ

4β

4α

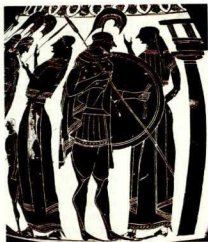
6β

5β

8α

7

δόν εντελώς η εικόνα, τη στιγμή που το κριτήριο διδασκαλίας είναι η απλή ιστορική και ιδεολογική ανάπλαση μιας εποχής).

Άλλη αναλαμπή στην ιστορία της εικονογράφησης των σχολικών μας εγχειριδίων αποτελεί το βιβλίο της Πέπης Ρηγοπούλου και του Λευτέρη Οικονόμου, που προορίζεται για τους μαθητές της Β' Τάξης του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου. Η εικονογράφηση είναι ιδιαίτερα προσεγμένη και σέβεται τον αναγνώστη, με τη διαφορά ότι η λεκτική ανάλυση των έργων υποσκελίζει τη σαφήνεια της οπτικής τους παράθεσης. Αυτό ίσως να αποβαίνει εις βάρος της εποπτείας, που πρέπει να είναι από τους πρωτεύοντες διδακτικούς στόχους στη συγκεκριμένη τάξη. Το βιβλίο Εικαστικά της Μάχης Κανίστρα (που προορίζεται για την Γ' τάξη Ε.Π.Λ.- Κλάδο Κοινωνικής

Πρόνοιας) μπορεί να στερείται της επιστημονικής προσέγγισης του προηγούμενου, έχει όμως ένα τμήμα **υποδειγματικό** για μιαν εποπτική παρουσίαση της Ιστορίας της Τέχνης: με πρόταση της διαχρονικής παρουσίαισης των αισθητικών ρευμάτων, εξοικειώνεται ο μελλοντικός επαγγελματίας με τα μορφολογικά στοιχεία που πρόκειται να αναζητηθούν στο έργο τέχνης, προκειμένου αυτό να "λειτουργήσει" σε ένα σύγχρονο κοινό ως ερέθισμα δημιουργίας. Αν αυτή η μέθοδος γενικευόταν και για το πολυτίμητο πόνημα της Πέπης Ρηγοπούλου, νομίζουμε ότι ο διαχρονικός χαρακτήρας κάποιων μοτίβων θ' αποδιδόταν αυτόματα.

Θαυμάζει κανείς το σεβασμό με τον οποίο χειρίζονται οι συγγραφείς την ελληνικότητα κάποιων έργων, αποτολμώντας μιαν εύστοχη παρουσία-

6α. Αναπαράσταση του βωμού της Περγάμου.

7. Ο Έκτορας αποχαιρετά την Ανδρομάχη. Χαλκιδικός κρατήρας Würzburg, 540/530 π.Χ.

8α. Πινάκας του Giorgio De Chirico, 1917. β. Πινάκας του Νίκου Εγγονόπουλου, 1969.

ση των στοιχείων που τη συνθέτουν. Επίσης, εντυπωσιάζει το υψηλό γούστο και η βαθιά γνώση που αντικειμένου, πράγμα που στερούνται πολλά παρεμφερή βιβλία (με αποκορύφωμα το ιδιαίτερα άτυγο εγχειρίδιο «Ιστορία της Τέχνης - Αισθητική Εκτίμηση Έργων Τέχνης» του Α. Λαδομάτου, που με μεγάλη προχειρότητα και ερασιτεχνισμό κυκλοφόρησε το Υπουργείο Παιδείας της Κύπρου).

Κάθε εγχειρίδιο Ιστορίας της Τέχνης χρειάζεται, ως συμπλήρωμα της διδασκαλίας του, επισκέψεις σε Μουσεία, προβολές, αρχαιολογικές ξεναγήσεις, σχολικό επαγγελματικό προσανατολισμό που αφορά στην Αρχαιολογία, την Κοινωνική Ανθρωπολογία, τη Γενική Ιστορία, τη Συντήρηση ως ειδικότητα επαγγελματική, κ.ο.κ. Η παροχή μιας θεωρητικής δυνατότητας προσέγγισης είναι άσκοπη αν δεν επιστρατεύει: **1)** την ικανότητα του διδασκόμενου να αναπλάθει την εποχή στην οποία το βιβλίο αναφέρεται και **2)** τις δεξιότητές του να εντάσσει το έργο στην εποχή αυτή.

Το παράδειγμα της ΜΑΧΗΣ των δύο εικόνων που ακολουθούν είναι εναργέστατο: ο κύριος όγκος του ψηφιδωτού μεταφέρεται θεματικά στον πίνακα, συνθετικά επίσης, όχι όμως και τεχνολογικά (εικ. 3).

Χρήσιμο, καλίσθητο αλλά βραχύβιο εμφανίστηκε στα εκδοτικά χρονικά του Ο.Ε.Δ.Β., το εγχειρίδιο *Εισαγωγή στις Ιστορικές Σπουδές*, της Γ' Λυκείου, που στόχο είχε την εξερεύνηση του μελλοντικού υποψήφιου των θεωρητικών τμημάτων των ΑΕΙ με τις μεθόδους της ιστορικής έρευνας. Αυτό το βιβλίο –και το αντίστοιχο παλαιότερο της Αικατερίνης Χριστοφορίδου– στρεφείται της κατάλληλης εικονογράφησης, με σπάνιες εξαιρέσεις, όπως στο παράδειγμα της εικ. 4 α, β. Εδώ, η αντιπαράβολή μιας αεροφωτογραφίας και μιας γκραβούρας σχολιάζει άμεσα το ζήτημα της αξιοπιστίας των πηγών και εκείνο του ρόλου της τεχνολογίας.

Αξίζει να μην μονοεστούμε μερικά ακόμη βιβλία, όπως του Γ. Κρεμμυδά, *Ιστορία των Νέων Χρόνων*, της Γ' Γυμνασίου, που επίσης εξαφανίστηκε για πολιτικές σκοπιμότητες, τα εξαιρετικά εγχειρίδια «Κορμού» του Λυκείου, που είναι εύστοχα σχολιασμένα με πλούτο εικόνων εποχής, με παραθέματα από τις πηγές γραπτού λόγου, και το παραγκωνισμένο βιβλίο *Ιστορία του Ανθρώπινου Γένους* του Σταυριανού, παρά την αθλία εικονογράφηση του.

Στην *Εισαγωγή στις Ιστορικές Σπουδές*, τις περισσότερες φορές η εικόνα της κάθε σελίδας ελάχιστα αποδίδει ή συμπληρώνει το κείμενο, άρα κάθε άλλο παρά διευκολύνει την παρουσίαση ενός καθαρά εμπειρικού θέματος. Όσο για την παρουσίαση της μακέτας, και ιδιαίτερα της κάτοψης (εικ. 4β), αυτή αποδεικνύεται σχεδόν άχρηστη αν δεν συνοδεύεται από τον κώδικα ερμηνείας της: κανείς δεν αποκωδικοποιεί αυτόματα μια κάτοψη κτηρίου, όπως κανείς δεν γεννήθηκε γνωρίζοντας την έννοια της σμίκρυνσης ενός χάρτη. Οπωσδήποτε δε, η κάτοψη ενός ανακτόρου δεν έχει νόημα όταν προσφέρεται χωρίς συνοδευτικά σχόλια, φωτογραφίες του αρχαιολογικού χώρου και ζωγραφική αναπαράσταση, ώστε να γίνουν οι απαραίτητες ταυτίσεις από το μαθητή. Αντίθετα, η γκραβούρα είχε το

πλεονέκτημα, ακόμη και στους χάρτες, να αναπλάθει την εικόνα μιας πόλης ή ενός τοπίου γενικότερα, εγκλεισμένα «αφ' εαυτής» το σχόλιο. Εξειδικεύοντας το ζήτημα στην Αρχαιότητα, η χρονική απόσταση μας από την εποχή και η περιορισμένη οπτική μας εμπειρία απ' αυτήν δίνει έδαφος σε συζητήσεις και μελέτες υποθέσεων, που καλό είναι να παρατίθενται πολυφωνικά: δηλαδή όλες οι εικαστικές εκδοχές του ίδιου θέματος είναι πολύ πιο χρήσιμες (δεδομένης της στενότητας του χώρου) από την παρατακτική επίδειξη πολλών διαφορετικών θεμάτων, αλλά κατά μία μόνον εκδοχή. Ο.τι, λ.χ., έγινε με την εικονογράφηση της *Ιλιάδας* της Β' Γυμνασίου, μπορεί να γενικευθεί για όλα τα σχολικά εγχειρίδια που αναφέρονται στη λογοτεχνία, την Τέχνη και την Ιστορία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Παρήγορο και ποιοτικά υψηλό δείγμα δουλειάς στο σχολικό βιβλίο είναι και το βιβλίο των Μαρκανού-Ορφανουδάκη-Βαρμάκη για την Ιστορία «Κορμού» της Β' Λυκείου, καθώς και το κλασικό πια βιβλίο Βυζαντινής Ιστορίας του Καλοκαρινού, της ίδιας τάξης, υποδειγματικό ως προς τη χρήση της φωτογραφίας και τη βαρύτητα που αποδίδει στην Τέχνη κάθε περιόδου. Εκφράζουμε εδώ την απορία μας, γιατί η Αρχαιότητα δεν τυγχάνει ανάλογης μεταχείρισης. Παράμενει, αντίθετα, σχεδόν στο περιθώριο, πράγμα που μαρτυρούν τα παραδείγματα σχολικών βιβλίων της εικ. 5 α, β, γ. Η Γλυπτική, η Πλαστική, η Αγγειογραφία, και η Αρχιτεκτονική παρουσιάζονται στο παραδειγματικό επίπεδο της περιγραφής, ενώ ελάχιστα υποστηρίζονται από το κείμενο (εικ. 5γ, δ).

Υπάρχει μια γενική «φτώχεια» στα εκπαιδευτικά μέσα πρόγναια, που αντανακλάται και στην Αισθητική Αγωγή, συμπαρασύροντας την κατανόηση της Ιστορίας. Είναι απαραίτητη η συστηματική παραπλήρωση που διενεργείται από την κακή εικονογράφηση βιβλίων, αδικαιολόγητα φορτικών ως προς την εξίστρωση γεγονότων και ανεπίτρεπτα στερημένων από σωστή περιδιάβαση στα έργα τέχνης των εποχών αυτών.

Το οικονομικό κόστος μιας φροντισμένης έκδοσης με συστηματική συνεργασία κειμένων-εικόνων είναι απείρως πιο αμελητό από το σημαντικό μορφωτικό κόστος αυτής της αδιαφορίας. Η Αρχαιότητα, εκτός από αντικείμενο της Ιστορίας της Τέχνης, πρέπει να γίνει κατανόηση ως «εποχή» και ως σταθμός της ελληνικής και της παγκόσμιας Ιστορίας. Δεν είναι στενοί εθνικιστικοί λόγοι που προτάσσουν αυτή την επείγουσα αναγκαιότητα: είναι η αδιέξοδη εκπαιδευτική διαδικασία, που υποτιμά το ρόλο του εκπαιδευτικού ως φορέα της γνώσης και του μαθητή ως αποδέκτη και διαωσιμότη της καλλιέργειας. Η αδιαφορία για την οποία μιλούμε δεν μπορεί παρά να είναι εσκεμμένη, έτσι ώστε η ασφαλισμένη ή παραπλανητική διδασχία να παράγει ανεύθυνους ή ευάλωτους στα σύγχρονα, απρόσωπα καταναλωτικά μηνύματα πολίτες.

Ως τελευταίο παράδειγμα προς επείρωση της άποψής μας παραθέτουμε τις εικ. 6 α, β. Η Αναπαράσταση του Βωμού της Περγάμου, χωρίς συνοδευτικά σχόλια και φωτογραφίες των έργων τέχνης που τον απαρτίζουν, παράγει την

παρπλανητική εικόνα που ο μέσος μαθητής φτάνει γι' αυτόν.

Το να αντικρίσει ένας μαθητής την εικόνα του Βωμιού της Περγάμου, και μάλιστα παραγκωνισμένη, στο σχολικό βιβλίο του, χωρίς χάρτη για να τοποθετηθεί την Περγάμο, χωρίς ανάλυση του μνημείου, χωρίς μια λέξη για το Μουσείο στο οποίο βρίσκεται, του στερεί πολλές δυνατότητες: Πρώτα-πρώτα, να καταλάβει πώς και πού βρίσκεται ο Βωμός. Δεύτερο, να υποθέσει και να κατανοήσει τη χρήση, τη σημασία και την καλλιτεχνική του αξία. Τρίτο, να γνωρίζει πού βρίσκεται τώρα, ώστε να φροντίσει να τον επισκεφθεί σε πιθανό μελλοντικό ταξίδι του. Τέλος, εμπεριέχει τον κίνδυνο να μην τον προσέξει καν μέσα στο βιβλίο του, αν ο εκπαιδευτικός τύχει να μην το σχολιάσει, λόγω του άγχους να προλάβει τη διδασκτέα ύλη και των πρακτικών προβλημάτων επιλογής που θέτουν τα υπάρχοντα εγχειρίδια (αυτό γίνεται συνήθως για ΟΛΟΚΛΗΡΕΣ ενότητες που αναφέρονται στην Τέχνη, γιατί ο διδακτικός χρόνος δεν επαρκεί).

Μια άλλη ατέλεια, άρα επιζήμια, προσέγγιση, αφορά ένα σχέδιο του αμφιπρόστυλου τετράστυλου ιωνικού ναού, που καθόλου δεν καταποικνιστικό ρυθμό, τις μεθόδους οικοδόμησης, τη λειτουργικότητα του κτίσματος, τη σύγκρισή του με άλλους ρυθμούς κ.ο.κ., παραμένοντας ένα απλό "διακοσμητικό" στοιχείο. Το τελευταίο σημαντικό παράδειγμα μας είναι αυτό του ΧΑΡΤΗ (εικ. 6β). Υποτίθεται ότι σε ένα χάρτη σημειώνεται η "ραγδαία διάδοση του Χριστιανισμού στην Ευρώπη, στην Ασία και στην Αφρική", ενώ στην ουσία απλά σημειώνονται με τελείες (.) οι Χριστιανικές κοινότητες, και μάλιστα κατά γεωγραφική προσέγγιση. Η βιβλιογραφία του μεταφραστή (γιατί πρόκειται για αυτούσια μεταφορά χάρτη από γερμανικό εγχειρίδιο του χειριστού είδους) έχει το θράσος να είναι γραμμένη ιδιοχειρώς ΠΑΝΩ στο χάρτη, καθιστώντας ακόμη και ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ απορριπτό το όλο εγχείρημα.

Είτε πρόκειται για γεωγραφικό - διπλωματικό χάρτη είτε για διαφάνειες έργων τέχνης που έχουν προκριθεί ως μέρος της διδασκτέας ύλης, η εικόνα θα ήταν καλό να εξεταστεί από τη σκοπιά του ιστορικού της Τέχνης, και όχι με το επιπόλαιο βλέμμα του δημοσίου υπαλλήλου που εργάζεται στις επιτροπές του Υπουργείου. Καλό θα ήταν να χρηματοδοτηθούν πρωτότυπες χαρτογραφικές εργασίες από νέους επιστήμονες, που θα έχουν την ευελιξία να προσαρμόζουν τους χάρτες στα εκπαιδευτικά δεδομένα ώστε να δημοσιεύονται στα βιβλία σε άμεση γειννίαση με το ιστορικό περιεχόμενο που προσορίζεται. Μόνον έτσι η κάθε εποχή που εξετάζεται -και ειδικότερα η Αρχαιότητα- θα γίνεται πιο κατανοητή από τους νέους, και ίσως έτσι να μπορούν να τύχει μεγαλύτερης προστασίας απ' αυτούς στο εγγύς μέλλον. Το γεγονός ότι οι Νεοέλληνες είμαστε οι άμεσοι αποδέκτες αυτής της πολιτισμικής κληρονομιάς δεν μας επιτρέπει αβυσσικές και κοκομεταχειρίσει τη. Πρέπει η εικόνα να παίξει να χρησιμοποιείται ως κακέτυπο και αφρόνιστο υποκατάστατο του πρωτοτύπου. Πρέπει να αποδίδει την εποχή (Αρχαιότητα, Μεσαιώνας κλπ.). Να χαρακτηρίζει το ει-κονιζόμενο (απομνημονεύσεις ρωμαϊκές ή κλασικιστι-

κές). Να αποτελεί μαρτυρία (ισάδια με τις πηγές, εικ. 7). Να ερμηνεύει τα γεγονότα, διαλευκαίνοντας τις πραγματολογικές λεπτομέρειες που τα συνθέτουν (εικ. 8α, β). Να αποδεικνύει τις αντανάκλασεις του Πολιτισμού ως συστήματος κοσμοαντίληψης πάνω στο έργο τέχνης. Να προσδιορίζει, σε γενικές γραμμές, τις πολιτικές - κοινωνικές κατευθύνσεις των διαφόρων ιστορικών φάσεων (π.χ. της Γεωμετρικής Εποχής, για την οποία πηγή πληροφοριών αποτελούν τα συγκεκριμένα αγγεία).

Με χάρτες, πολεοδομικά σχέδια, διαγράμματα, να τοποθετεί σε τάξη τις προσφερόμενες γνώσεις στο μαθητή. Με σκιαγραφημένα, με μεγεθυμένες λεπτομερείων, με χρήση διαφόρων χρωματικών ποιοτήτων πάνω στην ίδια εσλίδα, με υπογράμμιση, να απολύνει την περιοχή που καλείται ο μαθητής να εξερευνήσει και να απομνημονεύσει. Να αξιολογεί και να ιεραρχεί τα οπτικά ερεθίσματα. Να συνδυάζεται με τη διδασκαλία της γλώσσας, ως άριστη οπτικοτική μέσο στη διάθεση του εκπαιδευτικού και ως μέσο αυτενέργειας του μαθητή.

Τέλος, να αποδίδει, με αισθητικά επεξεργασμένο τρόπο και στο μέτρο του εφικτού, την περιήγηση αισθητική αντίληψη της περιόδου. Εδώ οι δυσκολίες εντοπίζονται στην ΑΝΑΛΥΣΗ της εικόνας, και όχι μόνο στον τρόπο εκτύπωσης της. Άρα απαιτείται και συνοδευτικό βοήθημα για τον εκπαιδευτικό, αν δεν έχει ήδη αυτός εξειδικευθεί στο αντικείμενο. Η πλήρης και σωστά γραμμένη βιβλιογραφική παραπομπή και η καλοδιατυπωμένη, συνεκτική και περιεκτική λεζάντα είναι απαραίτητα συμπληρώματα μιας λειτουργικής εκπαιδευτικής εικόνας.

Ας μην ξεχνάμε πως η φωτογραφία πρέπει να υποκαθιστά όχι το πρωτότυπο (γιατί αυτό ΔΕΝ υποκαθίσταται), αλλά να φέρει τις ποιότητες ενός καλού "Έξαναγού" σε συνεργασία με το κείμενο, ή ενός καλού "σκηνογράφου" σε σχέση με το θεατρικό κείμενο. Η περιπλοκή αυτή διεργασία οφείλει να προβλέπει και να αξιοποιεί την προσωπική σχέση διδασκόντα - διδασκόμενου, αναβαθμίζοντας το έργο και των δύο. Όπως ισχύει με το αντικείμενο της αρχαίας ελληνικής τέχνης και του πολιτισμού της Ελλάδας, η εικόνα μπορεί ν' αποδειχθεί αναγκαίατατατος αρωγός και μοναδικό μέσον διδασκαλίας και όλων των θεωρητικών μαθημάτων.

The Aesthetic of Perception: The Illustration of Antiquity in School-Books

N. Xenios

Very few efforts have been made in Greece for the effective illustration of school-books and especially of those on History and Ancient Greek Literature. The illustration of these books, lacking a scientific approach of the subject, appears improvised and presents a number of deficiencies which can be summarized as follows: the visual material is not coherent, since the text in itself has an incomplete structure; the photographs lack any artistic quality; the information concerning the illustrations is incomplete. As a result, the combined defects of text and illustration, which create an old-fashioned and hectic picture of Antiquity, do not attract the students' interest. Thus, they remain pathetic and disorienting as regards the values and qualities of a historic period which seems to them so distant, incomprehensible and alienated.

Επιλεκτική Βιβλιογραφία

1. Γιάννη Ρηγοπούλου, «Η Εικονογράφηση του διδακτικού βιβλίου "Ουρου Ιλιάς" της Β' τάξης του Γυμνασίου, "Εμνάρια 13" της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων, Αφίρμαση στον Αριότ, Σπιάδα, σελ. 93-97 και βιβλιογραφία.
2. G. Genette, "Frontiers du récit", στο Figures, II, Seuil, 1969.
3. Dora Wiebenson, "Subjects from Homer's Iliad in Neoclassical Art", στο Art Bulletin 46 (1964), 23-37.
3. H. R. Jauss, Pour une esthétique de la réception, Paris, 1978.
4. 1. Πέπη Ρηγοπούλου-Κετέρης Οικονόμου, Στοιχεία στην ιστορία της Ελληνικής Τέχνης, Β.Ε.Π.Α. Ο.Ε.Δ.Β., όπου προτείνεται εκτενέστερη βιβλιογραφία στους μαθητές.